

FRAN CUSKI ROMAN

Frederik Begbede

ZAPADNO OD SUNCA

BOOKF.

BOOKA.

Knjiga **002**

Edicija **Zapadno od sunca**

FREDERIK BEGBEDE
FRANCUSKI ROMAN

Naslov originala
FRÉDÉRIC BEIGBEDER
UN ROMAN FRANÇAIS

© Frédéric Beigbeder, 2009

ZA IZDAVAČE
Ivan Bevc
Nika Strugar-Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Slanački put 128
office@booka.in

www.booka.in

PREVOD S FRANCUSKOG
Ivana Misirlić-Bigard

LEKTURA I KOREKTURA
Aleksandra Vićentijević

DIZAJN KORICA I PRELOM
Ivan Benussi

AUTOR LOGOTIPA
Aleksandar Mačašev

ŠTAMPA
Elvod print

TIRAŽ
1500

Beograd, jul 2010.

Prvo izdanje

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
nići reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

ROMAN

FRANCUSKI ROMAN

FREDERIK BEGBEDE

Član Pirinejske Akademije umetnosti

S FRANCUSKOG PREVELA

Ivana Misirić-Bigard

BOOKA.

„Kao proleće deca rastu,
Leto prohuji za tren u času
Zima ih uzme i oni u stasu
Više nisu ono što bejahu.“

Pjer de Ronsar, *Oda Antoanu de Šastenjeu*, 1550.

Za moju porodicu i
Prisilu Lafokard
koja je deo nje.

PROLOG

Stariji sam od mog pradede. Tokom druge bitke za Šampanju, kapetan Tibo de Šastenje imao je trideset sedam godina kada je poginuo 25. septembra 1915. godine u 09.15 časova, između doline Suipe i ogranka Argonske šume. Proganjao sam majku učestalim pitanjima ne bih li saznao nešto više o tome; porodični heroj je nepoznati vojnik. Sahranjen je u dvorcu Bori-Peti u Dordonji (kod mog ujaka), ali sam video njegovu sliku u dvorcu Voguber (kod drugog ujaka): visoki mršavi mladić u plavoj uniformi plave čekinjave kose. U poslednjem pismu koje je uputio mojoj prabaki, Tibo kaže da ne poseduje klješta kojima bi mogao da preseče bodljikavu žicu i tako prokrči sebi put do neprijateljskih pozicija. Opisuje beličast i ravan pejzaž, neprekidnu kišu koja pretvara teren u blatnjavu močvaru i potvrđuje da je dobio naređenje za napad sutradan ujutru. Zna da će umreti. Njegovo pismo je kao *snuff movie* – horor film snimljen bez filmskih trikova i obmana. U zoru je obavio svoju dužnost intonirajući *Žirondinsku pesmu*: „Umreti za domovinu, sudbina je najlepša, najpoželjnija!“ 161. pešadijski puk bacio se na zid od metaka, mog pradedu i njegove ljude raskomadali su nemački mitraljezi, ugušili su se u hloru, što se moglo i predvideti. Tako se može reći da su Tibo ubili njegovi pretpostavljeni. Bio je visok, lep i mlad, a Francuska mu je naredila da umre za nju. U svetlu tumačenja koje bi njegovoj sudbini dalo na aktuelnosti, moglo bi se reći da mu je Francuska naredila da izvrši samoubistvo. Kao japanski kamikaza ili palestinski terorista, ovaj otac četvoro dece žrtvovao se zarad višeg cilja. Ovaj potomak krstaša bio je osuđen da imitira sudbinu Isusa Hrista – dao je život za druge.

Ja sam potomak hrabrog junaka razapetog na bodljikavoj žici Šampanje.

1

Odsečena krila

U trenutku kada sam saznao da je moj brat postao nosilac Legije časti, nalazio sam se u pritvoru. Policajci mi nisu odmah stavili lisice na leđa, to su učinili dosta kasnije, dok su me vodili u istražnu bolnicu, a zatim predali u istražni zatvor na ostrvu De la Site, sutradan uveče. Predsednik Republike uputio je šarmantno pismo mom starijem bratu, čestitajući mu na njegovom doprinosu dinamici francuske ekonomije: „Vi ste primer kapitalizma kakav mi želimo: kapitalizma preduzetnika a ne kapitalizma špekulanata.“ Godine 2008, 28. januara, u komesarijatu VIII arondismana u Parizu, službenici u plavim uniformama, sa revolverom i pendrekom za pojasom, svukli su me do gole kože da bi me pretresli, oduzeli telefon, ručni sat, kreditnu karticu, novac, ključeve, pasoš, vozačku dozvolu, kaiš i šal, uzeli mi uzorak pljuvačke i digitalni otisak prsta, zadigli mi muda da vide da možda ne krijem nešto u guzici, slikali me spređa, iz profila i poluprofila dok držim u rukama tablu sa ličnim podacima, i ponovo odveli u kavez od dva kvadrata sa zidovima prekrivenim grafitima, sasušenom krvlju i slinama. Tada nisam znao da ću nekoliko dana kasnije prisustvovati dodeli ordena Legije časti mom bratu u svečanoj sali Jelisejske palate, koja nije ovako uska, i da ću kroz prozorska okna gledati kako vetar po parku raznosi hrastovo lišće koje mi maše i poziva na igru po predsedničkoj bašti. I dok sam tako ležao na betonskoj klupi, nešto oko četiri sata ujutru te kobne noći, činilo mi se da je situacija vrlo jednostavna: Bog je verovao u mog brata, a na mene je zaboravio. Kako je moguće da dva bića, koja su u detinjstvu bila veoma bliska, mogu imati tako oprečne sudbine? Uhapšen sam zbog konzumiranja narkotika sa prijateljem na ulici. U susednoj ćeliji, neki džeparoš udario je pesnicom o staklo bez ikakvog smisla, ali dovoljno ritmično da ometa san svih zatvorenika. Zaspati na ovakvom mestu svakako je utopijska zamisao, jer čak i kada zatvorenici konačno umuknu, policajci počnu da se na sav glas dozivaju po hodnicima, kao da su uhapšeni gluvi. U vazduhu je lebdeo miris znoja, povraćanja i jela od govedine i ku-

vane šargarepe, podgrejanog u mikrotalasnoj pećnici. Kad nemaš sat na ruci i kad nikome ne pada na pamet da ugasi belu neonku koja treperi na plafonu, vreme prolazi veoma sporo. Pod mojim nogama leži šizofrenik utonuo u etilensku komu, uzdiše, hrče i prdi na štrokavom podu. Iako je bilo hladno, ja sam se gušio od vrućine. Pokušavao sam da ne mislim ni na šta, ali je to bilo nemoguće: kad te uguraju u tako mali prostor, ne prestaješ da mozgaš; uporno pokušavaš da odagnaš paniku; neki na kolenima mole da ih puste napolje, neki se strahovito nerviraju, pokušavaju da oduzmu sebi život, ili pak priznaju zločine koje nisu počinili. Ja bih dao sve za jednu knjigu ili pilulu za spavanje. A pošto nisam imao ni jedno ni drugo, počeo sam da pišem ovo u glavi, bez olovke i zatvorenih očiju. Želeo bih da vam ova knjiga pomogne da pobegnute kao što je te noći pomogla i meni.

2

Sva milost je iščezla

Ne sećam se svog detinjstva. Kad to kažem, niko mi ne veruje. Svi se sećaju svoje prošlosti. Šta vredi živeti ako se ne sećamo svog života? U meni nema ničeg mog, jedna velika crna rupa (u astrofizičkom smislu: „Objekat čije je gravitaciono polje toliko masivno da nijedan oblik materije ili gravitacije ne može da se otisne od nje“) stoji preda mnom i prekriva period od nula do petnaest godina. Dugo sam verovao da sam normalan, da i drugi pate od iste amnezije. Ali kada bih ih pitao: „Da li se sećaš svog detinjstva?“ pričali bi mi svakakve priče. Sramota me je što mi je biografija ispisana nevidljivim mastilom. Zašto moje detinjstvo nije nezaboravno? Osećam se isključenim iz sveta, jer svet ima arheologiju, a ja je nemam. Izbrisao sam svoje tragove kao kakav kriminalac u begu. Kad pomenem ovaj nedostatak, moji roditelji kolutaju očima, porodica se buni, prijatelji iz detinjstva se vređaju, bivše verenice padaju u iskušenje da pokažu fotografije.

„Nisi ti izgubio pamćenje, Frederik. Mi tebe, prosto, ne zanimamo!“

Amnestičari su uvredljivi, njihove porodice smatraju ih negacionistima, kao da je zaborav samo stvar volje. Ne lažem iz propusta, ja kopam po svom životu kao po praznom koferu i nikada ništa ne nađem, prazan sam kao pustinja. Ponekad čujem šaputanje za leđima: „Nikako da ga prokljuvim.“ Klimam glavom. Kako možete da locirate nekoga ko ne zna odakle dolazi? Kao što kaže Žid u *Kovačima lažnog novca*, ja sam „sagrađen na stubovima, nemam ni temelja ni sute-rena.“ Tlo mi izmiče pod nogama, levitiram na vazdušnom jastuku, ja sam flaša koja plavi morem, Kalderov mobil¹. A da bih bio dopadljiv, odbacio sam kičmu, hteo bih da se utopim u okolinu, kao Zelig, čovek-kameleon². Zaboraviti svoju ličnost, izgubiti sećanje da bi bio voljen – postati, zarad zavođenja, onaj kome drugi kreiraju ličnost. Ovaj poremećaj ličnosti jezik psihijatrije opisuje kao „gubitak usredsređene svesti“. Ja sam prazna forma, život bez osnova. Pričali su mi da sam kao dete, dok smo stanovali ulici Mesje-le-Prens, držao u svojoj sobi poster filma *Moje ime je Niko*. Nema sumnje da sam se identifikovao sa glavnim junakom.

Uvek sam pisao samo priče ljudi bez prošlosti: junaci mojih romana proizvodi su sadašnje epohe, izgubljeni u sadašnjem trenutku koji nema korena – oni su providni stanovnici sveta u kome su emocije efemerne kao leptiri, i u kome zaborav štiti od patnje. Sasvim je moguće, ja sam živi dokaz da čuvamo u sebi samo mrvice sećanja na detinjstvo, koje mogu biti netačne, ili oformljene *a posteriori*. Naše društvo ohrabruje takvu amneziju: bliski futur je gramatička vrsta u nestajanju. Moj hendikep će uskoro biti banalan jer će moj slučaj postati rasprostranjen. Mada se mora priznati da Alchajmerova bolest nije tako česta pojava u srednjim godinama.

Često rekonstruišem svoje detinjstvo jer sam lepo vaspitan. „Ali, Frederik, zar se ne sećaš?“ Ljubazno klimam glavom: „Ah, pa naravno, skupljao sam sličice Panini, i voleo sam da slušam Rubettes, sad sam

1 Aleksandar Kalder, američki vajar i slikar, autor apstraktnih prostornih konstrukcija od metalnih elemenata, *mobila*, najpoznatiji mobil se nalazi ispred zgrade UNESKO-a u Parizu (Prim. prev.).

2 Istoimeni film Vudija Alena iz 1983. godine u kome je glavni junak Zelig, čovek-kameleon, koji se prilagođava okolini, postaje debeo u blizini debele osobe ili crnac pored crnca (Prim. prev.).

se setio.“ Žao mi je, ali moram to ovde da priznam: ništa se nikada ne vraća, ja sam sâm svoj tiranin. Pojma nemam gde sam bio između 1965. i 1980. godine, možda sam zato danas tako izgubljen. Nadam se da postoji neka tajna, neka skrivena čarolija, magična formula koju treba otkriti da bi se izašlo iz ovog intimnog lavirinta. Ako moje detinjstvo nije nekakav košmar, zašto mi onda mozak potiskuje sećanje?

3

Autoflešbekovi

Bio sam dobar dečak, koji je poslušno sledio majku u njenim lutanjima, i prepirao se sa starijim bratom. Pripadam grupi neproblematične dece. Pa ipak, ponekad me obuzme zebnja: možda se ničega ne sećam jer nema šta da se zapamti. Možda je moje detinjstvo dugi niz praznih, dosadnih dana, sumornih i monotonih poput talasa na plaži. A šta ako se, u stvari, svega sećam? Šta ako počeci moje egzistencije ne sadrže nijedan značajan događaj? Zaštićeno dete, odraslo u toplom porodičnom gnezdu, privilegovano detinjstvo, bez mrve originalnosti niti bilo čega značajnog – na šta bih mogao da se požalim? Izbeći nesreću, dramu, crninu i tugu prava je sreća u ljudskom životu. Ova knjiga bila bi onda potraga za uvelim i šupljim, speleološko putovanje u dubine buržoaske normalnosti, reportaža o francuskoj banalnosti. Ušuškana detinjstva su ista, ne zaslužuju da ih se sećamo. Da li je moguće rečima opisati sve etape koje je jedan dečaćić morao da prevali u Parizu šezdesetih i sedamdesetih godina? Voleo bih da, iz ugla deteta, ispričam priču o poreskoj prijavi na zaradu mojih roditelja.

Jedino se nadam da ću, uronivši u ovaj poduhvat, uspeti da oživim sećanje pisanjem. Književnost se seća onoga što smo mi zaboravili: pisanje je kao čitanje iz sebe. Pisanje oživljava sećanje, kao da otkopavamo leš. Svaki pisac je *ghostbuster*, gonič duhova. Kod nekoliko poznatih pisaca primećeni su neobični fenomeni nenamerne reminiscencije. Pisanje ima natprirodnu snagu. Knjiga se može početi kao što

se konsultuje vrač ili marabu. Autobiografija je negde na pola puta između Sigmunda Frojda i popularnog astrologa. U eseju iz 1969. godine *Čemu književnost* Rolan Bart tvrdi da „pisanje (...) obavlja posao čije je poreklo nedokučivo“. Može li taj posao da bude naprasni povratak zaboravljene prošlosti? Prust i njegova madlena, sonata, dva rastavljena pločnika u dvorištu Germantovih koji ga vinu u „tihe visine sećanja“? Bah, molim vas, ne udarajte mi presiju. Radije bih izabrao podjednako slavan primer, mada malo savremeniji. Godine 1975. Žorž Perek počinje *W ili sećanja na detinjstvo* rečenicom: „Nemam uspomene iz detinjstva.“ A knjiga obiluje uspomenama. Dešava se nešto tajnovito kada zatvorimo oči i pokušamo da prizovemo prošlost: sećanje je kao šoljica sakea koja se može naći u pojedinim kineskim restoranima – na njenom dnu postepeno se prikazuje gola žena i nestaje čim se šoljica isprazni. Vidim je, posmatram je, ali čim joj se približim, ona mi pobegne, ispari. Takvo je moje izgubljeno detinjstvo. Molim boga da se desi neko čudo i da se moja prošlost lagano razvije u ovoj knjizi, kao polaroid traka. Ako smem sebe da citiram – a pokušaj da se izbegne nombрилizam u autobiografskom tekstu ravan je dodavanju budalaštine na pretencioznost – ovaj neobični fenomen već se dogodio. Kada sam pisao *Windows on the World* 2002. godine, jedna scena izronila je niotkuda: hladnog zimskog jutra 1978. godine izlazim iz stana moje majke i krećem u gimnaziju sa vojničkim rancem na leđima, zaobilazeći u hodu betonske trake koje razdvajaju kamene ploče na trotoaru. Iz usta mi kulja para, umirem od dosade i obuzdavam se da se ne bacim pod autobus broj 84. Poglavlje se završava ovim rečima: „Nikada nisam izašao iz tog jutra.“ Sledeće godine, poslednja stranica *Romantičnog egoiste* evocira miris kože od koga mi se povraćalo kada sam bio mali, a koji je bio snažno prisutan u engleskim automobilima mog oca. Četiri godine kasnije, dok sam pisao *U pomoć, molim za oprostaj*, sa zadovoljstvom sam se prisetio jedne subotnje večeri u očevom duplexu, gde su moje papuče i crvenilo u licu zaveli nekoliko nordijskih manekenki koje su slušale dupli narandžasti album Stivija Vondera. Ova sećanja dodelio sam fiktivnim likovima (Oskaru i

Oktavu), ali niko mi nije verovao da su izmišljena. Pokušavao sam da govorim o svom detinjstvu, a zapravo se nikada nisam usudio.

Otkad su mi se roditelji razveli, život mi je presečen na dva dela. S jedne strane majčina mrzovolja, a sa druge očev hedonizam. Katkad bi se raspoloženje obrnulo: što bi se majka više uspinjala, to se otac više opasavao tišinom. Raspoloženja mojih roditelja spojeni su sudovi mog detinjstva. Reč sud podseća me i na živi pesak. Mora da sam se izgradio na rastresitom zemljištu. Da bi jedan od mojih roditelja bio srećan, bilo je poželjno da onaj drugi to ne bude. Ova bitka nije bila svesna, naprotiv, nikada nije bilo nijednog vidljivog traga neprijateljstva među njima; ova klackalica bila je neumoljiva, sa sve smeškom na licu.

4

Samoglasnici, suglasnici

Godine 2008, 28. januara, večer je dobro počelo: večera zalivena najkvalitetnijim vinom, a zatim uobičajena turneja po zamračenim barovima, konzumiranje raznobojnih šotova na bazi votke sa ukusom sladića, kokosa, jagode, nane, kurasaoa, progutanih naiskap iz crnih, belih, crvenih, zelenih i plavih čaša, u bojama Rembovih samoglasnika. Pevušio sam *Where is my Mind* od Pixies dok sam se vozikao na skuteru. Bio sam prerušen u gimnazijalca sa kaubojskim čizmama od prevrnutе kože i poludugom umršenom kosom, krijući svoje godine bradom i crnim kišnim mantilom. Praktikujem ovu vrstu noćnih lutanja više od dvadeset godina; to mi je omiljeni sport, kao i svim onim matorcima koji odbijaju da ostare. Nije lako biti dete zarobljeno u telu odrasle osobe koja pati od amnezije. U *Sodomi* i *Gomori* markiz de Voguber želi da izgleda „mlado, muževno i šarmantno, ali se više nije usuđivao da se pogleda u ogledalo i ugleda tragove bora jer je žarko želeo da mu lice ostane zavodljivo“. Jasno je da problem ne datira od juče – Prust je koristio ime dvorca mog pradede Tíboa. Blago pijanstvo počelo je da obavlja stvarnost, da smeškava moje bekstvo i čini

moje detinjarije prihvatljivima. Od pre mesec dana, novi republički zakon brani pušenje u zatvorenom prostoru diskoteka, pa se na trotoaru avenije Marso okupila grupica pušača. Ja sam nepušač, ali se solidarišem s lepim devojkama na lakovanim štiklama, koje se naginju ka ispruženim upaljačima. Lica im se za trenutak osvetle kao na slikama Žorža de la Tura. Jednom rukom držao sam čašu, drugom sam grlio bratska ramena. Celivao sam ruku jedne kelnerice koja čeka da dobije ulogu u nekom dugometražnom filmu, vukao za kosu glavnog urednika časopisa koji je ostao bez publike. Generacija besanih skupila se jednog ponedeljka uveče u borbi protiv hladnoće, usamljenosti, krize koja se pomaljala na horizontu, ko bi ga znao zašto još; izgovora za napijanje uvek ima na pretek. Tu je bio i jedan glumac koji glumi samo u autorskim filmovima, nekoliko žena koje su ostale bez posla, crnih i belih izbacivača, pevač koji odavno više nije u modi, i jedan pisac kome sam ja objavio prvi roman. Kad je ovaj poslednji izvukao kesicu belog da bi sipao prah na haubu crnog krajslera koji je blještao usred drvoreda paralelnog sa trotoarom, niko se nije pobunio. Zabavljalo nas je da izazivamo zakon; živeli smo u doba prohibicije, i bilo je vreme da se oglušimo, kao što su to činili Bodler i Teofil Gotje, Elis i Mekinerni ili Blondin, koga je Nimijer, prerušen u vozača limuzine, iščupao iz stanice policije. Pedantno sam mrvio bele grudvice karticom od zlatne plastike dok se moj kolega pisac žalio na ljubavnicu ljubomorniju od njegove žene, što je, po njegovom mišljenju (a ja sam, naravno, klimao glavom), bio odraz neoprostivo lošeg ukusa. Rotaciono svetlo nateralo me je da naprasno podignem glavu. Dvobojni automobil zaustavio se ispred nas. Neobična plava slova bila su ispisana na belim vratima, uokvirena crvenim pravougaonikom. Slovo P. Suglasnik. Slovo O. Samoglasnik. Slovo L. Suglasnik. Slovo I. Samoglasnik. Pomislio sam na televizijsku igru *Brojke i slova*. Slovo C. Uh, majku mu. Slovo I, slovo J, slovo A. Ova razbacana slova sigurno su krila nekakav smisao. Neko je pokušavao da nas upozori, ali na šta? Sirena je počela da zavija, plavo svetlo vrtelo se kao na disko podijumu. Dali smo se u beg kao zečevi. Zečevi u strukiranim jaknama. Zečevi u čizmicama

glatkih đonova. Zečevi koji nisu znali da je 28. januara 2008. godine otvorena sezona lova u VIII arondismanu. Jedan od zečeva je čak zaboravio svoju kreditnu karticu s ugraviranim imenom na haubi kola, a drugom nije palo na pamet da baci nedozvoljene paketiće koje je krio u džepovima. Toga dana okončala se moja večita mladost.

5

Komadići hapšenja

Tebe sam tražio sve ovo vreme
 u drndavim podrumima i podijumima
 na kojima nikada nisam plesao,
 u šumi ljudi,
 pod mostovima svetlosti i u čaršavima kože,
 na vrhovima lakiranih prstiju koji štrče iz usijanih kreveta,
 u dnu pogleda bez ikakvih obećanja,
 u zadnjim dvorištima rasklimatanih zgrada,
 preko usamljenih plesačica i pijanih barmena,
 između zelenih kontejnera i srebrnih kabrioleta,
 tražio sam te među slomljenim zvezdama
 i ljubičastim parfemima,
 u smrznutim rukama i slatkim poljupcima,
 u dnu klimavih stepenica,
 na vrhu svetlucavih liftova,
 u bledim srećama i ulovljenim prilikama,
 čvrstim rukovanjima,
 toliko sam te tražio da sam na kraju morao da prestanem,
 pod crnim svodom,
 na belim lađama,
 u baršunastim usecima i zgaslim hotelima,
 u lila jutrima i nebesima boje slonovače,
 među močvarnim zorama,
 moje detinjstvo iščezlo.

Policijci su hteli da provere moj identitet, pa se nisam bunio, i meni je to bilo potrebno. „Ko mi može reći ko sam?“ pita kralj Lir u Šekspirovoj dramii.

Oka nisam sklopio cele noći. Ne znam da li je svanulo, moje nebo je beli neon koji pucketa. Stešnjen sam u svetlosnoj kutiji. Lišen prostora i vremena, obitavam u kontejneru večnosti.

Ćelija pritvora je mesto koje u Francuskoj sadrži najveću koncentraciju bola na najmanjoj mogućoj površini kvadratnih metara.

Ne mogu nikako da zadržim svoju mladost.

Moram da kopam duboko u sebi, kao što zatvorenik Majkl Skofild kopa tunel da bi pobjegao iz svoje ćelije u seriji *Bekstvo iz zatvora*. Moram da obnovim sećanje kako bih mogao da pobjegnem.

Ali kako da pobjegnem u sećanje ako sećanja nema?

Moje detinjstvo nije ni izgubljeni raj, ni trauma koju sam nasledio od predaka. Više ga zamišljam kao dugi period poslušnosti. Ljudi često idealizuju ranu fazu života, ali dete je prvenstveno paket koji hranimo, nosamo i stavljamo na spavanje. U zamenu za smeštaj i hranu, paket se donekle prilagođava internim pravilima kuće.

Ljudi koji gaje nostalgiju prema detinjstvu zapravo žale za periodom u kome su drugi brinuli o njima.

Pa, prema tome, policijska stanica dođe mu nešto kao jaslice: skidaju vas, daju vam da jedete, nadziru vas, sprečavaju da izađete napolje. Stoga i nije tako nelogično što me je moja prva noć u zatvoru odvela tako daleko.

Više nema odraslih, već samo dece različitog uzrasta. Zato ću, pišući knjigu o mom detinjstvu, govoriti o sebi u sadašnjem vremenu. Petar Pan pati od amnezije.

Zanimljivo je da kažemo da se neko, kad odlazi, „spasava“³. Zar ne možemo da se spasimo time što ćemo ostati?

U ustima mi je ukus slanog, kao onda kad sam gutao vodu na plaži Senic.

3 Igra reči: „spasti se“ u ovom kontekstu mogla bi se prevesti kao „paliti, zbrisati“ (Prim. prev.).

Getari, 1972.

Od čitavog mog detinjstva ostala mi je samo jedna slika: plaža Senic u Getariju, na horizontu se nazire Španija kao plavo priviđenje okupano svetlošću; to mora da je bilo 1972. godine, pre nego što je sagrađen sistem za prečišćavanje vode iz koga se širi smrad, i pre nego što su restoran i parking zakrčili prilaz moru. Pred očima mi je slika mršavog dečaćića i vitkog starca kako stoje jedan uz drugog na plaži. Deda je mnogo živahniji, više je pocrneo i sportskiji je tip od svog bolešljivog i bledog unuka. Čovek sede kose baca oblutke u more, a oni odskaču po površini. Dečak nosi narandžaste kupaće gaće sa našivenim daždenvjakom; curi mu krv iz nosa, parče vate viri mu iz desne nozdrve. Grof Pjer de Šastenje de la Rošpoze liči na glumca Žan-Pjera Omona. Viče:

„Znaš li, Frederiče, da sam ovde video kitove, plave delfine, čak i kitove ubice?“

„Šta je to kit ubica?“

„To je crni kit, mesojed, sa zubima oštrim kao sečivo brijača.“

„Ali...“

„Ne brini, čudovište ne može da se približi obali, previše je debelo. Ovde, na stenama, si siguran.“

Ophrvan sumnjom, odlučujem da toga dana ne umočim više ni prst u vodu. Deda me je učio da lovim rakove kesastom mrežom, i znam zašto nam moj stariji brat tada nije pravio društvo. Jednom je neki slavni lekar rekao mojoj majci da možda imam leukemiju. Poslat sam na kuru lečenja, hah, bio sam na „rehabilitaciji“ već sa sedam godina! Trebalo je da se oporavim na moru, da udišem vazduh pun joda kroz ugruške zgrušane krvi. U Patrakeneji, što na baskijskom znači „Patrikova kuća“, dakle, u kući moga dede, držao sam u dnu kreveta zeleni termofor koji je bućkao kada bih ga protresao, i na koji nikako nisam mogao da zaboravim jer mi je stalno pekao stopala.

Mozak deformiše detinjstvo da bi ga ulepšao ili ocrnio, načinio zanimljivijim nego što je bilo. Getari je 1972. godine bio kao trag

pronađenog DNK-a; pa kao što mi je ova specijalistkinja istražne policije iz komesarijata VIII arondismana, u beloj laborantskoj bluzi, zagrebala po obrazima kako bi uzela uzorak pljuvačke, tako bih ja morao da izgradim celovitu sliku na osnovu dlake koju sam pronašao na plaži. Na nesreću, ja nisam takav ekspert: pred zatvorenim očima, u širokavoj ćeliji, sećam se samo stena koje su mi sekle stopala, romora Atlantika koji grmi u daljini i upozorava nas da nailazi plima, peska koji se lepi za prste na nogama, i mog ponosa što me je deda zadužio da nosim kofu sa račićima koji se praćakaju u morskoj vodi. Starije žene na plaži navlače svoje cvetne kape za kupanje. Kad nastupi oseka, morski plodovi ostaju zarobljeni u bazenčićima vode koji se naprave među stenama. „Vidiš, Frederiče, moraš da zagrebeš po ždrelu. Hajde, pokušaj sad ti.“ Pružajući mi mrežicu, moj deda sede kose, obuven u roze espadrile kupljene kod Garsije, naučio me je reč „ždrelo“; zagrlivši oštre ivice stena, hvatao je pod vodom životinjice koje su uzmičući upadale u mrežu. Pokušao sam i ja, ali sam ulovio samo nekoliko tromih rakova samaca. Svejedno, bio sam u društvu Dobrog Dedita i osećao sam se herojski. Pri povratku sa Senica, brao je kupine koje su rasle na putu. Za dečaćića poput mene, odraslog u gradu, koji je stezao dedu za ruku, bilo je veliko otkriće da priroda funkcioniše kao džinovski restoran sa samoposluživanjem: okean i drveće obilovali su poklonima, bilo je dovoljno da se sagneš i uzmeš. Do tada sam video hranu kako izranja samo iz frižidera ili kolica u prodavnici. Imao sam utisak da sam u rajskom vrtu čije su aleje pune voća.

„Jednoga dana ići ćemo u šumu Voguber da skupljamo pečurke ispod opalog lišća.“

Nismo otišli.

Nebo je bilo neobično plavo, u Getariju je sijalo sunce, a kuće su se belele kao u reklami za belu oluju ajaksa obogaćenog amonijakom. Ali možda je nebo bilo oblačno, možda sam samo pokušavao da ulepšam stvari, možda sam samo želeo da sunce zasija nad mojim jedinim sećanjem iz detinjstva.

Prirodni pakao

Kad se policija bacila na nas u aveniji Marso, bilo nas je dvanaestak, pušili smo okupljeni pored automobila sa lakovanom crnom haubom izbrazdanom belim paralelnim linijama. Više smo ličili na *Varalice* Marsela Karnea nego na džanki Kids Larija Klarka. Kad je zauzrlala sirena raštrkali smo se na sve strane. Službenici su uhvatili samo dva delinkventa, grebući po ždreleu kao i moj deda, u ovom slučaju, ždreleu metro stanice Alma-Marso jer je metalna rešetka u ove kasne sate bila spuštena. Kada su uhapsili mog prijatelja, koga ćemo zvati Pesnik, on se pobunio: „Ali život je košmar!“ Do kraja života smejaću se začuđenom izrazu lica Policajca na ove Pesnikove reči. Dva čuvara javnog reda i mira iznela su nas odatle i odnela do sumnjive haube; sećam se da mi se dopala ta noćna levitacija. Dijalog između Pesnika i Javnog reda nije obećavao:

Policajac: „Ma, šta vam bi da to radite na kolima?“

Pesnik: „Život je KOŠMAR!“

Ja: „Ja sam potomak čoveka razapetog na bodljikavoj žici u Šampanji!“

Policajac: „Hajde, utovarite sve to u SPIP 8.“

Ja: „Šta je SPIP 8?“

Drugi Policajac: „Služba za prijem, istragu i pravno isledništvo VIII arondismana.“

Pesnik: „Kako čovek stari u životu, roman kojim se kao mladić zanosio, čudesna legenda koja ga je kao dete zavodila, bleedi i tamni...“

Ja (odvažno i bojažljivo istovremeno): „Nije to on napisao. Jeste li čitali *Veštačke rajeve*, kapetane? Znete li da nam veštački rajevi pomažu da pobegnemo iz prirodnih?“

Policajac (u voki-toki): „Šefe, na flagrantnom smo!“

Drugi Policajac: „Jeste poludeli, zašto to radite na javnom mestu? Sakrijte se u klozet, kao i svi! Ovo je provokacija!“

Ja (brišući šalom prah sa haube kola): „Mi nismo kao svi, komandante! Mi smo PIIISCIII! Okej?!“

Policajac (šćepavši me besno za ruku): „Šefe, uhapšena individua pokušala je da ukloni dokazni materijal!“

Ja: „Ehej, lakše malo, gospodine policajče, ne morate da mi slo-
mite ruku. Više mi se sviđa da me nosite.“

Pesnik (mašući glavom, što je trebalo da pokaže ljudsko dostojanstvo i gordost neshvaćenog umetnika): „Sloboda je nemoguća...“

Policajac: „Ovaj baš ne ume da začepi, a?“

Pesnik (rešen da ih ubedi, izgovara reči slog po slog, s podignutim prstom, kao klošar koji priča sam sa sobom u metrou): „Vlasti su potrebni umetnici da bi rekli istinu.“

Policajac: „Je l' se mi to igramo glupaka?“

Pesnik: „Ne, vi biste nas tu pobedili.“

Šef: „Al' se nekom bliži pritvor... Ajde, hapsite to i idemo!“

Ja: „Ali... Moj brat je nosilac Legije časti!“

Odlevitirali smo u dvobojna kola sa sirenom.

Ne znam zašto, ali odmah sam se setio filma *Žandar iz Sen-Tropea* (1964), kada Luj de Fines i Mišel Galabru trče po plaži za bandom nudista da bi ih ofarbali u plavo. Svakog leta gledali smo taj film, na porodičnom okupljanju u Getariju, u dnevnoj sobi koja je mirisala na kamin, vosak za parket i Džoni Voker sa ledom. Druga referenca bio bi Pelosov strip *Neizvesnost se nadvila nad niklovana stopala*⁴ (1963), samo što nisam bio siguran ko bi trebalo da bude Ribuldeng a ko Filošar.

Već sam jednom boravio u ćorci tokom pariskog Sajma knjiga u martu 2004. Pokušao sam da priđem predsedniku Širaku i poklonim mu majicu sa likom Gao Singđijan. Počasni gost sajma bila je Kina, ali su vlasti nekako baš „zaboravile“ kineskog disidenta i dobitnika Nobelove nagrade za književnost 2000. godine, koji je pobegao u Francusku i stekao francusko državljanstvo. I tada su me mišićave ruke uhvatile ispod pazuha i podigle sa zemlje, a meni se činilo da lebdim u vazduhu. Treba reći da sam imao sreće: jedan od nosača je dobio, za mene umirujuću, poruku preko voki-tokija:

4 Les Pieds Nickelés en plein suspense (Prim. prev.).

„Nemojte da ga bijete, on je poznat.“

Toga dana blagosiljao sam svoju slavu. Pustili su me za pola sata, a sutradan je moje hapšenje osvanulo na naslovnoj strani *Monde*-a. Sat vremena pritvora u kamionetu sa rešetkama na prozorima jer sam neustrašivo branio ljudska prava, proporcionalni odnos fizičkog bola i medijske pažnje nije bio tako loš. Ovoga puta biću zatvoren malo duže zbog upadljivo manje humanih pobuda.

8

Praroditeljska korpa

Zašto Getari? Zašto me moje jedino sećanje na detinjstvo uvek vodi u to crveno i belo priviđenje baskijske zemlje gde vetar nadima čaršave zakačene na konopac za sušenje veša kao jedra nekog nepokretnog parobroda? Često pomislim da je tu *trebalo da živim. Bio bih drugačiji; da sam odrastao tamo, sve bi bilo drugačije.* Kada zatvorim oči, more u Getariju igra mi pod kopcima, kao da sam otvorio plave žaluzine na starinskoj kući. Gledam kroz taj prozor i uranjam u prošlost, i evo nas, vidim nas.

Sijamska mačka pobegla je kroz vrata od garaže. Moj brat Šarl, tetka Delfin, koja je naša vršnjakinja (najmlađa sestra moje majke), i ja idemo na plažu i nosimo za jelo medeni kolač namazan puterom, zavijen u aluminijumsku foliju. Pod rukom nosimo urolane peškire. Kako se približavamo železničkoj pruzi, moje srce kuca brže, plašim se da nam se ne dogodi nesreća koja je zadesila moga oca kada je bio naših godina, 1947. Nosio je kajak, koji je zaneo voz iz San Sebastijana i bacio ga na prugu, otac je sav krvav pao na šine, zadobio otvorenu ranu na kuku, lobanja mu je bila smrskana a ključna kost upala. Od tada na tom mestu jedan pano upozorava pešake: „Pažnja, kompozicija vozova!“ Srce mi lupa jer se nadam da ćemo sresti skretničareve ćerke. Izabel i Mišel Miraj imale su zlatnu kožu, zelene oči, snežnobeke zube, kombinezone od džinsa koji su im dopirali do kolena. Moj deda nije voleo da se družimo sa njima, ali šta ja mogu što su socijalno

ugrožene devojke uvek najlepše, to sigurno Bog pokušava da uspostavi neki privid pravde na ovom svetu. U svakom slučaju, one su gledale samo u Šarla, koji na njih nije obraćao pažnju. Zasiјale bi svaki put kada bi ga srele: „Heј, evo ga plavi Parižanin“, a Delfin bi ih ponosno pitala: „Sećate li se mog nećaka?“ Kada smo se spuštali ka moru, on je uvek išao ispred mene. Usred cvetnih polja hortenzija, zlatni princ indigoplavih očiju, savršeni dečak u Lacoste majici i belim bermudama, sporo se spuštao ka plaži sa daskom za bodi surf od stiropora koja mu je virila ispod pazuha... Devojčice bi prestale da se osmehuju kada bi me ugledale kako trčim iza njega – prestravljenog kostura rasklimatanih udova, mršavog klovna slomljenih sekutića, stradalih u borbi kestenja u Bagateli⁵, kvrgavih kolena sa ljubičastim krastama, nosem koji se ljuštio, i poslednjim *Pif gadget*-om⁶ u ruci. Nisam im se čak ni gadio, ali su gledale u stranu kada me je Delfin predstavila: „Ovaj... Ovo je Frederik, mlađi brat.“ Crveneo sam do vrha klempavih usiju, koje su mi virile iz plave kosurine, nisam bio u stanju ni reč da progovorim, bio sam paralizovan od stida.

Čitavog svog detinjstva borio sam se protiv crvenjenja. Ako bi mi se neko obratio, lice bi mi se osulo crveno-narandžastim flekama. Neka devojka me pogledala? Jagodice bi mi dobijale boju nara. Profesor mi postavio pitanje pred čitavim razredom? Moje lice postajalo bi purpurno. Bio sam prinuđen da usavršim tehnike za prikriivanje crvenila: vezivao sam pertle na cipelama, okretao sam se kao da je naprasno nešto fascinantno stalo iza mene, dao bih se u trk, krio sam lice ispod kose, skidao džemper.

Sestre Miraj su, između dve letnje kiše, sedele na belom zidiću na rubu železničke pruge i mahale nogama na suncu, dok sam ja vezivao pertle udišući miris vlažne zemlje. Nisu nimalo obraćale pažnju na mene, te sam imao utisak da sam providan. To što sam delovao nevidljivo razbešnjavalo me je, crkavao sam od tuge, samoće

⁵ Deo Bulonjske šume (Prim. prev.).

⁶ *Pif gadget* je francuski magazin za decu, izuzetno popularan sedamdesetih i osamdesetih, koji je u svakom broju poklanjao geđzet poklon čitaocima. Osovala ga je Francuska komunistička partija 1969. godine (Prim. prev.).

i neshvaćenosti! Grickao sam nokte, užasno iskompleksiran zbog šiljaste i isturene brade, slonovskih ušiju i koštunjave mršavosti, koji su bili meta izrugivanja u školi. Život je zaista dolina suza: ni u jednom trenutku u životu nisam bio spreman da pružim toliko ljubavi kao tada, ali je skretničareve ćerke nisu želele, a moj brat nije bio kriv što je bio lepši od mene. Izabel mu je pokazivala modricu na butini: „Pogledaj, juče sam pala sa bicikla, vidiš? Pritisni prstom, jao, nemoj tako jako, boli me...” A Mišel je pokušavala da privuče Šarla tako što je zabacivala unazad svoju dugu crnu kosu i treptala, kao lutke koje otvaraju oči kad ih iz ležećeg uspravimo u sedeći položaj. O, moje lepote, kada biste samo znale koliko ga je bilo baš briga za vas! Šarl je razmišljao o partiji monopola koju će nastaviti iste večeri, o zgradama pod hipotekom u ulici De la Pe i na aveniji Foš, već sa devet godina živeo je kao danas, ceo svet mu je bio pod nogama, kosmos se podvr-gavao njegovim pobedničkim željama, i u tom savršenom životu nije bilo mesta za vas. Razumem vaše divljenje (uvek želimo ono što nam je nedostupno), jer mu se divim isto koliko i vi, mom starijem bratu pobedniku; bio sam toliko ponosan što sam njegov mlađi brat da bih pošao za njim na kraj sveta, „o, brate moj, draži od svetlosti dana“, i zato se ne ljutim na vas, naprotiv, zahvalan sam vam: da ste me zavo-tele odmah i na prvi pogled, da li bih postao pisac?

Ovo sećanje naišlo je spontano, dovoljno je da se nađete u zatvoru pa da se priselite detinjstva. Možda je ono za šta sam verovao da je amnezija zapravo sloboda?

9

Francuski roman

Mojih četvoro baba i deda umrli su pre nego što sam počeo da se zanimam za njih. Deca misle da će oni zauvek živeti, ali roditelji njihovih roditelja nestaju, ne ostavljajući mnogo vremena da im postavimo sva pitanja. U trenutku kada i sami postanu roditelji, deca